

Akademik Benlik Kavramı ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki

The Relationship between Academic Self-concept and Academic Success

Muhammed Fuat Kenç ve Bünyamin Oktay
Ankara Üniversitesi

Öz

Benlik kavramının akademik başarı üzerinde son derece etkili olduğu bilinmektedir. Bu araştırma ile akademik benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişki anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırma 2000-2001 eğitim öğretim yılında Elazığ Anadolu Lisesi'nin I. sınıflarında eğitim-öğretim gören 184 öğrenci üzerinde yapılan betimsel tarama araştırmasıdır. Araştırmada bireylerin cinsiyet dağılımlarını ve cinsiyet oranlarını belirlemek için "frekans" ve "yüzde" kullanılırken, öğrencilerin yıl sonu başarı ortalamaları ile A.B.K.Ö.'nin yetenekleri ölçeği alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi test ederken ise "Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı" kullanılmıştır. Araştırma için manidarlık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Araştırma neticesinde daha önceki bulguların aksine; öğrencilerin akademik başarıları ile akademik benlik kavramlarını ölçmek için kullanılan A.B.K.Ö.'nin sözel ve sayısal yeteneği ölçeği alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında pozitif ancak düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş, şekil-uzay ve göz-el koordinasyonu yeteneklerini ölçen alt ölçeklerden alınan puanlar ile akademik başarı puanlarının ortalamaları arasında ise negatif ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Akademik benlik kavramı, akademik başarı.

Abstract

Self-concept is known to be very effective on academic achievements. In this study, the relationship between academic self-concept and academic achievement was tried to be described. This study is a descriptive scanning survey which covered 184 junior students of Elazığ Anatolian High School in the semester of 2000-2001 academic year. To determine the sex ratio and sex dissemination of the participants, "frequency" and "percentage" were used. While testing the correlation between the success average of students at the end of year and their scores from the sub-scales of academic achievement concept scale which measures the abilities of students, "Coefficient of Pearson momentum multiplication correlation" was used. In our research, we accepted a 0,05 significance value. Contrary to previous data, the study indicated that there is a positive but low level meaningful relationship between student's academic success and their average scores from the sub-scales of academic achievement concept scale which measures verbal and numeric skills. It is also found out that there is a negative and low level relationship between average scores of academic achievement of students and the scores of sub-scales which measures shape-space and eye-hand coordination of students.

Key Words: Academic-self concept, academic success.

Giriş

Benlik kavramımızın herhangi bir işteki başarı düzeyimizi etkilediği bir çok araştırma bulguları ile desteklenmektedir. İnsanların son yıllarda eskisine oranla daha fazla önemsedikleri akademik başarı üzerinde de benlik kavramının son derece etkili olduğu bilinmektedir. Bu araştırma ile benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışacağız.

1. İlgili Tanımlar

1.1. Benlik Kavramı: Coopersmith'e göre, benlik kavramı bireyin ilgileri, yetenekleri ve amaçları üzerinde geliştirdiği bir yapıdır. Bu yapı "ben" simgesi ile gösterilir. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa, kişinin kendine karşı, kendisi ile ilgili düşüncü demektir (Akt.: İnanç, 1997, 13).

1.2. İdeal Benlik Kavramı: Bireyin ulaşmak istediği ideal davranışlar, beceriler, özellikler ve genellikle içinde yaşanan toplum tarafından değerli kabul edilen ideal standartlardır (Pişkin, 1999, 99).

1.3. Özsaygı (Benlik Saygısı): Özsaygı, bireyin benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkı değerlendirme- sidir (Pişkin, 1999, 100).

1.4. Akademik Benlik Kavramı: Akademik benlik kavramı, bir öğrencinin belli bir akademik uğraşı karşısında, diğer öğrencilere göre kendinin ne kadar yetenekli olduğuna ilişkin geliştirdiği kanısı olarak tanımlanmaktadır (Arseven, 1986,18).

1.5. Akademik Başarı: Carter'e göre, akademik başarı herhangi bir okulda okutulan derslerde geliştirilen ve öğretmenlerce takdir edilen notlarla, test puanlarıyla ya da her ikisi ile belirlenen beceriler ya da kazanılan bilgilerdir (Akt.: Doğusal-Tezel, 1987, 8). Öğretmenlerce takdir edilen notların dışında son yıllarda geliştirilen standart başarı testleri de akademik başarıyı belirlemede bir kriter olarak kullanılmaktadır.

2. Benlik Kavramı

Psikoloji bilimi içinde benlik konusunun ele almış William James'in The Principles of Psychology (1952/1891) adlı eseriyle başlar. James bu eserinde, benliğin " bilen benlik (self as knower) "ve bilinen benlik (self as known)" olarak iki boyutta düşünülmesi gerektiğini, bilimin konusunun ise bilinen benlik

olmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Çünkü, bilen benlik özne (I), bilinen benlik (me) ise nesnedir. Konu, bilginin nesnesi olduğuna göre benlik bilime konu edildiğinde "nesne" durumuna düşmektedir. Dolayısıyla psikolojinin konusu bilinen benliktir (Bacanlı, 1997, 5-6).

Benlik yaşantılar sonucunda gelişen edinik bir yapıdır. Bir başka ifade ile benlik bireyin doğduğu andan itibaren geçirdiği yaşantıların sonucunda edinilen ve bu yaşantılarla gelişen bir yapıdır. Purkey (1970), Benlik Kavramı ve Okul Başarısı adlı yapıtında, benliğin karakteristik yönlerini çeşitli psikologların görüşlerinin bir sentezi olarak şöyle ifade etmektedir:

1. Benliğin bir düzen ve uyum içinde dayanıklı bir bütünlük arz eden bazı parçaları merkezi olup değişmeye direnç göstermesine karşılık, bazıları çevresel olup henüz oturmuştur.
2. Benliğe ait her parça pozitif ya da negatif bir değere sahiptir. Pozitif değerli benlik parçaları geliştirici yaşantıya açık, negatif değerli olanları geliştirici yaşantıya kapalıdır.
3. Eğer bunlardan birine fazla önem ve değer veriliyorsa, o yetenekle ilgili başarı benlik saygısını yükseltirken, o yetenekle ilgili başarısızlık benlik saygısını düşürür.
4. Önemsenen yetenekle ilgili başarı veya başarısızlığın etkisi yayılma eğilimi gösterir, bu etki orijinal merkeze de (genel benliğin merkezine de) yansır.
5. Benliğin örgütlenişi her insanın parmak izleri gibi tek ve örneksizdir. Kendi kendisi hakkında birbirinin özdeşi olan bir inanç geliştirmiş iki kişi bulmak olanaksızdır (Akt: Kılıçlı, 1992, 31- 32).

2.1. Genel Benlik Kavramının, Benlik Saygısının ve Akademik Benlik Kavramının Gelişimi

Doğduğunda bebek kendi bedeni ile çevresini ayıramaz. Bebeğin bedeni ile ilgili ihtiyaçlarından kaynaklanan dürtüleri ve bunların giderilmesine ilişkin yaşantıları, kendi bedeninden ve dış çevreden gelen uyarıcıların ben ve ben olmayan olarak ayrışmamasına neden olur. Bu ayrışma sonunda kişi önce tensel benliğini ve kendi bedeninin sınırlarını dış dünyadan ayırmaya başlar. Kendi bedeninin kendine ait olduğunu fark etmekle birlikte, adını öğrenmesiyle de " nesne ben " dış çevreden iyice ayrımlaşır ve kişi

kendini benimser. Bu nesne benin yanında bir de özne ben gelişmeye başlar. Birey çevresinde bulunan kimselerin kendisiyle olan ilişkileri sonucunda kendi benliğini betimleyici bazı fikir ve görüşler de edinmeye başlar. Bunların bir kısmı örneğin erkek mi kız mı olduğu, adı, soyadı, esmer mi sarışın mı olduğu v.b. daha nesnel benlik parçalarıyken, bu parçaların bir kısmı da iyi, kötü, güzel, çirkin olarak öznel değerleri içeren benlik parçacıklarına dönüşmektedirler. Bu benlik parçacıkları birbiriyle birleşerek bir organizasyon oluşturur. Bu genel benliğe Combs ve Syngg (1959) fenomal (algılanan) benlik demektedir. Fenomal (algılanan) benlik, kişinin yaşantılarının ürünü olduğu kadar yaşantılarının bir yaratıcısıdır da (Rogers, 1951). Birey, sonuçta kendini belirli yanlarıyla nasıl algılıyorsa öyle davranır. Kendini başarılı görüyorsa başarılı olur, iyi ve geçimli görüyorsa iyi ve geçimli olabilecek davranışlar sergiler (Akt.: Kılıçlı, 1992: 30).

Sosyal beklentilerin ve başkalarının (özellikle ana-baba, öğretmenler ve arkadaşların veya bizim için önemli olan kimselerin) bireyi değerlendirir tarzları, bireyin kendisi tarafından benliğin içlemine ve değerler sistemini saptamasına etki eder. Bu da davranışlarımızı, çevredeki olay ve insanları algılayışımızı ve sonuçta başarımızı etkiler. Kendisini çalışkan bir öğrenci olarak kabul eden bir genç, zamanının büyük bir kısmını ders çalışmaya verir, bir öğrenciye yakışır şekilde giyinmeye çalışır, derste öğretmenlerini can kulağı ile dinler ve sonuçta (akademik açıdan) çok büyük olasılıkla başarılı olur (Baymur, 1994: 266).

2.1.1. Genel Benlik Kavramı, Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Kavramının Gelişmesinde Ana-Baba Tutumlarının Etkisi

Günümüzde, çocuğun olumlu benlik, benlik saygısı ve akademik benlik kavramı geliştirmesinde, ana-baba-çocuk ilişkilerinin önemine daha fazla vurgu yapılmaktadır. Bunun sebebi de yapılan araştırmaların, çocuğun hayatındaki bir çok etkinlikte başarılı olup olmamasında anne ve babası ile olan ilişkilerinin belirleyici olduğunu açığa çıkarmasıdır. Yapılan araştırmalar anne-babasından olumlu ve gerçekçi geri bildirimler alan çocukların daha olumlu benlik kavramı geliştirdiklerini, ideal benliklerini oluştururken gerçekçi davrandıklarını ve bu nedenle de benlik saygılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Benlik saygıları yüksek olan çocuklar ise yaptıkları etkinliklerin bir çoğunda diğer çocuklardan

daha başarılı olmaktadır. Çünkü bu çocuklara aileleri tarafından, gerçekleştiremeyecekleri hedefler yerine gerçekleştirebilecekleri hedefler verilmekte ve doğal olarak bu hedefleri gerçekleştirebildikleri için de çevreden olumlu geri bildirimler almaktadırlar. Olumlu geri bildirimler çocuklar için pekiştirici vazifesi görmekte, bu durum çocukların performanslarını ve güdülenmelerini artırmaktadır. Performans ve güdülenme artışı beraberinde başarıyı getirmektedir. Deyim yerindeyse her başarı bir sonrakinin güdüleyicisi olmaktadır. Bu süreç benlik saygısı düşük olan çocuklarda ise tam ters yönde işlemektedir. Benlik saygısı düşük çocuklar başarısızlıkları neticesinde bir öğrenilmiş çaresizlik yaşamaktadırlar. Yaptıkları her etkinlikten başarısız olacakları endişesi, beraberinde başarısızlığı getirdiği gibi kınanmamak için hiçbir şey yapmama eğilimine sürüklenmektedirler. Aşağıda bu konuda yapılmış araştırmalardan bir kaçının sonuçlarına yer verilmiştir.

Dornbush ve arkadaşları (1987), Baumrind'in ana-baba tutumu ile ilgili tipolojisinin (otoriter, güven verici ve müsamahakar aile tutumunun), çocuğun akademik başarısı ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma, 14-18 yaşlarındaki 7836 kız ve erkek öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre:

- Otoriter ve müsamahakar ana-baba tutumunun akademik başarıyı olumsuz etkilediği;
- Güven verici ana-baba tutumunun akademik başarıyı olumlu etkilediği;
- Cinsiyet, ebeveynlerin eğitim düzeyi, öğrencilerin yaş farkı, ırk farkı ve aile yapısı değişkenleri, aile tutumu ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi etkilemediği;
- Başarısı en düşük öğrencilerin, ana-baba davranışları tutarsız (her üç tutumu da zaman zaman sergileyen) olan ailelerden geldikleri görülmüştür.

Steinberg ve arkadaşları (1988), öğrencinin okul dışı çevresinin ve özellikle ailesinin akademik başarıya etkisini araştırmışlar ve:

- Ailenin sosyal düzeyi ile okul başarısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu;
- Aile yapısı ve çalışan anne statüsü ile akademik başarı arasındaki ilişkinin, yaygın kanının tersine çok düşük düzeyde olduğu saptanmıştır (Akt: Soner, 1995, 40-41).

Yukarıda aktardığımız araştırmaların ışığında ana-babaların çocuklarının olumlu bir benlik, benlik saygısı ve akademik benlik kavramı geliştirmelerine yardımcı olabilmeleri için;

- Çocuklarını tanıyarak, davranışlarını olumlu yönde geliştirmelerine rehberlik etmelerinin yanında, psikolojik ihtiyaçlarını dikkate almaları,
- Çocuklarının girişimciliğini engelleyecek tutum ve davranışlardan kaçınmalı,
- Çocuklarının hataları karşısında heyecanlı davranışlarda bulunmadan hoşgörü ile yaklaşmalı,
- Çocuklarına karşı tutarsız davranışlardan kaçınmalı,
- Çocuğun başarısızlığı abartılmamalı ve başarısızlığın sebebi araştırılmalı,
- Çocuğun olumlu davranışları seçilerek onaylanmalı ve aşırılığa kaçılmadan ödüllendirilmeli,
- Ana-baba çocuklarına karşı objektif olmalı,
- Ana-baba davranışları ile iyi bir model olmalı,
- Ana-baba çocuğunu başkaları ile kıyaslamamalı,
- Çocuğun arkadaşları eleştirilmemeli, bu iş çocuğa yaptırılmalı,
- Çocuğun sınırlarına saygılı olmalı, ona her zaman saygıya değer olduğu hissettirilmelidir (Ersanlı, 1996: 68-69).

2.1.2. Genel Benlik Kavramı, Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Kavramının Gelişmesinde Sosyal Çevrenin Etkisi

Aile içindeki ilişkilerin bireyin benlik kavramı, benlik saygısı ve akademik benlik kavramının gelişmesinde önemli etkisi olduğu gibi sosyal çevreninde göz ardı edilemeyecek bir etkisi vardır. Çocuk özellikle, dil gelişimini büyük ölçüde tamamladıktan sonra aile fertleri dışındaki sosyal çevreden de etkilenmeye başlamaktadır. Bu sosyal çevrede önceleri yakın akrabalar ile sonra arkadaşlar ile ve de daha sonraları bir çok farklı kişiler ile etkileşime girilmektedir. Bu etkileşimler bireyin olumlu bir benlik kavramı, benlik saygısı ve akademik benlik kavramı geliştirmesine önemli etkiler yapmaktadır.

2.1.3. Genel Benlik Kavramı, Benlik Saygısı ve Akademik Benlik Kavramının Gelişmesinde Okulun Etkisi

Daha öncede belirtildiği gibi, bireyin gelişiminde, ilk ve temel sosyal grup ailedir. Ailede ilişkiler daha

ziyade yatay ve samimidir. Özelliği ne olursa olsun ailenin seçkin bir bireyi olan çocuk, aile ortamında şartsız kabul görür. Aileden sonra çocuğun gelişimini üzerinde etkili olan, organize edilmiş ve resmi yönü olması ile de farklılık arz eden sosyal grup ise okuldur. Okul bu yönüyle planlı, programlı etkinlikleri sayesinde bireyin sosyal gelişimine, kendini tanımaya, gelişimine ve kendini gerçekleştirme zemin hazırlar. Okulun üyesi olmak için, belli şartları yerine getirmek ve belli özelliklere sahip olmak gerekir. Okulda ilişkiler hem dikey hem de yataydır. Etkinlikler tesadüfi değil amaca yönelik olduğu için, planlı ve programlıdır. Okuldaki bütün çabaların sonunda başarı ve başarısızlık kavramı açığa çıkar. Okuldaki başarı yada başarısızlık ve de başarı ve başarısızlığın bireyin kendisi ve çevresince algılanış biçimi direk olarak bireyin akademik benlik kavramının oluşumuna etki etmektedir. Başarısızlıkları öğretmenleri tarafından acımasızca eleştirilen yada cezalandırılan ve başarı için gerekli zaman tanınmayan öğrenciler olumsuz bir akademik benlik kavramı geliştirdikleri gibi okula olan ilgilerini de yitirmeye başlamaktadırlar. Reddy (1978), öğrencilerin benlik kavramları ile okul ilgileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla 30'u kız, 40'ı erkek olmak üzere toplam 70 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin okul ilgileri ile benlik kavramları arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu sonucuna varmıştır. White (1986) da bu konuda yapmış olduğu araştırmada aynı sonuca ulaşmıştır (Akt: Ersanlı, 1996, 87). Yapılan araştırmalar okuldaki eğitsel etkinliklerin yanı sıra okul içi ilişkiler, okula ilgi, başarı beklentisi gibi etmenlerin de benlik, benlik saygısı ve akademik benlik kavramını etkilediğini açığa çıkarmıştır.

3. Benlik, Benlik Saygısı, Akademik Benlik Kavramı ve Akademik Başarı

Literatürde gerek öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiye işaret eden, gerekse öz saygının akademik başarı üzerinde etkili olduğunu gösteren pek çok araştırma bulgusu mevcuttur (Pişkin, 1996). Bu araştırmalardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

3.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

White (1986), lise öğrencilerinden oluşan dokuz ayrı grup üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin akade-

mik başarıları ile benlik kavramları arasında olumlu yönde bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Middiff (1986), akademik başarı ile başarı beklentisinin, benlik algısına etkisini araştırmış; akademik başarı ve başarı beklentisi arttıkça benlik saygısı düzeyinde de bir yükselme olduğunu ortaya koymuştur (Akt: Ersanlı, 1996, 87-88).

Kugle ve Clements (1983), araştırmalarında bireyin özsaygı düzeyi, özsaygısındaki tutarlılık ve akademik başarısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçta öğrencilerin akademik başarılarını gerçekçi bir biçimde değerlendirebilmeleri ile özsaygı düzeylerindeki tutarlılık arasında olumlu bir ilişki bulunduğunu, özsaygı düzeyi ve özsaygıdaki tutarlılık ile bireyin akademik başarı düzeyi arasında olumlu bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (Akt.: Tarhan, 1995: 49).

Purkey (1970), yeteneği ölçüsünde başarı gösteremeyen erkek öğrencilerin başarılı arkadaşlarına kıyasla daha olumsuz bir benlik kavramına sahip oldukları, bu öğrencilerin hem kendini kabul hem başkalarını kabul yönünden daha sorunlu oldukları sonucuna varmıştır. Mc Candless (1970), çalışmasında not ortalamalarıyla benliğe saygı puanlarının ilişkisinin kızlar lehine daha yüksek olduğuna işaret ederken, bazı araştırmalar not ortalamaları esas alındığında böyle bir farkın olmadığını göstermektedir (Bookover, Thomas, Patterson, 1964). Çeşitli araştırmacılar konuya ilişkin çalışmalarda, erkekler için beğeni aramanın atletik faaliyetler ve erkeklere özgü aktiviteler üzerinde yoğunlaştığını ama yaş ilerledikçe erkeklerde de akademik başarı ve kendine saygı ilişkisinin arttığını ifade etmişlerdir (Akt.: Kılıçlı, 1992, 37).

Galluzzi ve arkadaşları (1977), araştırmalarında, benlik saygısı düzeyi düşük olanla yüksek olan ilkököl çocuklarını karşılaştırmış, benlik saygısı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin, düşük olanlara oranla okulda arkadaşları ile daha uyumlu ve derslerinde daha başarılı oldukları sonucuna varmıştır (Akt. Doğusal-Tezel, 1987, 9).

Yeğen ve Mieztis (1980), ergenlik öncesi öğrencilerin sınıf içi davranışlarıyla benlik kavramları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmada 28 denekten oluşan örneklemin yarısının düşük benlik kavramı puanına, diğer yarısının yüksek benlik kavramı puanına sahip oldukları kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak öğrencilerin sınıf içi davranışları, akademik başarıları ve

öğretmen değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, düşük benlik kavramına sahip öğrencilerde, yüksek benlik kavramına sahip öğrencilere göre daha fazla toplumsal gerileme ve akademik zorlukların yaşandığı saptanmıştır (Akt.: İnanç, 1997, 39).

3. 2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yapılan kaynak taramalarının sonucunda ülkemizde, benlik kavramı, benlik saygısı, akademik benlik kavramı gibi konularda yeterince araştırma yapılmadığı görüşüne varılmıştır. Güngör'ün de belirttiği gibi özellikle benlik saygısı gibi önemli bir konuda oldukça az araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların önemli bir kısmı benlik saygısı konusu ile dolaylı ilişkiye sahip olan araştırmalardır (Güngör, 1989, 13). Bunun yanı sıra benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma sayısının neredeyse yok denebi-denebilecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır.

Doğusal-Tezel (1987, 29-30), ilkököl beşinci sınıfa devam eden 47'si erkek, 63'ü kız olmak üzere toplam 110 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada aşağıdaki bulgulara ulaşmıştır:

- Benlik kavramları olumlu olan öğrencilerin, akademik başarıları yüksek, benlik kavramları olumsuz olan öğrencilerin, akademik başarıları düşük bulunmuştur.
- Cinsiyet değişkeni ele alındığında benlik kavramının, akademik başarıya etkisi bakımından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yavuzer (1989), ilkököl dördüncü sınıf öğrencilerinde benlik kavramının akademik başarıya etkisini inceleyen çalışmasında, benlik kavramı olumlu olan öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları ile benlik kavramı olumsuz olan öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptamıştır.

Arseven (1979), akademik benlik tasarımı ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve akademik başarının yordanmasında, algılanmış benlik tasarımının güçlü görüldüğü saptanmıştır (Akt.: Doğusal-Tezel, 1987, 12).

Yöntem

1. Araştırmanın Problemi

Elazığ Anadolu Lisesi I. sınıfında okumakta olan öğrencilerden akademik başarı puanlarının ortala-

maları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, akademik benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Araştırmanın Alt Problemleri

Yukarıdaki genel problem çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır.

1. Elazığ Anadolu Lisesi I.sınıfında okumakta olan öğrencilerden akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, akademik benlik kavramı ölçeğinin sözel yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Elazığ Anadolu Lisesi I. sınıfında okumakta olan öğrencilerden akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, akademik benlik kavramı ölçeğinin sayısal yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Elazığ Anadolu Lisesi I. sınıfında okumakta olan öğrencilerden akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, akademik benlik kavramı ölçeğinin şekil-uzay yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Elazığ Anadolu Lisesi I. sınıfında okumakta olan öğrencilerden akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, akademik benlik kavramı ölçeğinin göz-el koordinasyonu yeteneğini ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel tarama yöntemi ile yapılmış bir araştırmadır.

4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2000-2001 eğitim öğretim yılında Elazığ Anadolu Lisesinde I. sınıfta eğitim

öğretim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşılabilmesi için araştırma için örneklem seçilmemiş araştırma evren üzerinde yapılmıştır.

5. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Araçlar

Araştırmada akademik başarı ölçütü olarak, öğrencilerin eğitim öğretim yılı sonunda okutulan derslerin tamamından aldıkları notların aritmetik ortalaması alınmıştır.

Öğrencilerin akademik benlik kavramlarını ölçmede ise Yıldız Kuzgun (1996) tarafından geliştirilen Akademik Benlik Kavramı Ölçeği'nin (A.B.K.Ö.) alt ölçekleri olan;

- Sözel Yeteneği,
- Sayısal Yeteneği,
- Şekil-Uzay Yeteneği,
- Ve Göz-El Koordinasyonu'nu ölçen dört alt ölçekten alınan puanlar ölçüt olarak alınmıştır.

A.B.K.Ö.'nün güvenilirliği iç tutarlılık katsayısı hesaplanarak belirlenmiş ve en yüksek alfa değeri 0.86 (mekanik) en yüksek değer ise 0.73 (şekil-uzay yeteneği ve ziraat ilgisi) olarak bulunmuştur. Ortanca alfa değeri 0.76 dır. Bu değerler, madde sayısı az olan, kendini anlatma türünden ölçme araçları için yeterli sayılabilecek değerlerdir (Kuzgun, 1996, 9).

A.B.K.Ö.'nin geçerliliği şu yöntemlerle sınanmıştır:

- Akademik benlik kavramının yetenek düzeyi ile ilişkili olması bireylerin akademik yetenek düzeyleri yükseldikçe kendilerini hiç değilse akademik nitelikler yönünden daha iyi olarak algılamaları beklenir. Bu düşünceden hareketle, öğrencilerini seçme sınavı ile alan okulların (TED Ankara Lisesi, Yüce Fen Lisesi) öğrencileri "Üst Yetenek Grubu" olarak tanımlanmış ve bu öğrencilerin A.B.K.Ö. puan ortalamaları normal devlet liselerinin öğrencileri ile karşılaştırılmıştır, üst yetenek grubundaki öğrencilerin genel yeteneği oluşturan üç yetenek (sözel, sayısal, şekil-uzay yetenekleri) alt ölçeklerin den aldıkları puan ortalamalarının normal yetenek grubundakilerden büyük ve aradaki farkın sırası ile 0.50, 0.01 ve 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.
- Yaş ilerledikçe akademik bilgi ve deneyim artmakta olduğundan, ilköğretim VIII ve lise I.

sınıfların akademik benlik kavramları arasında, ikinci grup lehine farklar olacağı beklennmiştir. Yeteneklerin ve ilgilerin eğitim ve deneyimle gelişeceği yolundaki bu beklenti ile ilköğretim VIII ve lise I. sınıf öğrencilerinin A.B.K.Ö. puan ortalamaları karşılaştırılmış ve sözel, sayısal, şekil-uzay yetenekleri ile ikna, mekanik ve yabancı dil ilgi alanlarında lise I. sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları, ilköğretim VIII sınıf öğrencilerinininkinden, ziraat, güzel sanatlar ilgi alanlarında ise ilköğretim öğrencilerinin puan ortalamalarının lise öğrencilerinininkinden daha büyük ve aradaki farkların sözel yetenek ve yabancı dil ilgisinde 0.05, ziraat ve mekanik ilgi alanlarında 0.01, diğerlerinde 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu ilgi ve yeteneklerin eğitim ve deneyimle geliştiği yolundaki araştırma bulguları ile tutarlı görülmektedir.

Kız ve erkek öğrencilerin yetenek ve ilgi örüntülerinin farklı olduğu, bunun da bu grubun farklı sosyalleşme süreçlerinden geçmiş olmalarından kaynaklandığı konusunda elde edilen pek çok araştırma bulgusu mevcuttur. Bu gerçeğin, ABKÖ bulgularına ne ölçüde yansıtıldığını gösteren ve 520 kız ve 622 erkek öğrenciden elde edilen bulgulara bakıldığında, kızların Sözel yetenek, Sosyal Bilim, İkna, Ayrıntı, Yabancı Dil, Edebiyat, Müzik, Güzel Sanatlar ve Sosyal Yardım ilgi ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamalarının erkeklerinkinden, erkeklerin Sayısal Şekil-Uzay, Göz-El Koordinasyonu yetenekleri, Fen Bilimleri, Mekanik ve Ticaret ilgi ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının kızlarıninkinden büyük olduğu ve farkların Göz-El Koordinasyonu ve İkna ölçeklerinde 0.01, diğerlerinde 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir (Kuzgun, 1996, 9-12).

6. Verilerin İstatistiksel Çözümlemesinde Kullanılan Teknikler

Araştırmada araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet dağılımlarını ve cinsiyet oranlarını belirlemek için "frekans" ve "yüzde" kullanılırken öğrencilerin yıl sonu başarı ortalamaları ile ölçeğin yetenekleri ölçen alt

ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi test ederken ise "Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı" kullanılmıştır. Araştırma için manidarlık düzeyi olarak 0.05 kabul edilmiştir.

Bulgular

1. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Araştırma 49 erkek, 41 kız öğrenci üzerinde yapılmıştır. Erkek öğrencilerin araştırma grubunda ki yüzdeleri 54.4 iken kız öğrencilerin yüzdeleri 45.6'dır.

2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yapılan istatistiksel analizlere göre, öğrencilerin akademik başarı puanlarının ortalamaları ile A.B.K.Ö.'nin, sözel yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında düşük düzeyde, pozitif doğrusal bir ilişki bulunmaktadır ($r = .119$, $P < .05$). Yani öğrencilerin akademik başarı puanlarının ortalamalarının artması A.B.K.Ö.'nin, sözel yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamalarının artmasına çok düşük düzeyde etki etmektedir.

3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yapılan istatistiksel analizlerin sonuçlarına göre, Elazığ Anadolu Lisesi'nin I. sınıfında okumakta olan öğrencilerden, akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, A.B.K.Ö.'nin sayısal yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki düşük düzeyde ancak anlamlı pozitif doğrusal bir ilişki bulunmaktadır ($r = .262$, $P < .05$).

4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

İstatistiksel verilere bakarak, akademik başarı puanlarının ortalamaları düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, A.B.K.Ö.'nin Şekil-Uzay Yeteneğini ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında çok düşük düzeyde negatif doğrusal bir ilişki vardır diyebiliriz ($r = -.111$, $P < .05$). Yani öğrencilerin akademik başarı puanlarının ortalamaları arttıkça A.B.K.Ö.'nin Şekil-Uzay Yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanlar düşmektedir ancak bu etki son derece azdır.

5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sonuçlara göre Elazığ Anadolu Lisesi I. Sınıf öğrencilerinden akademik başarı puanlarının ortalamaları

düşük olan öğrenciler ile akademik başarı puanlarının ortalamaları yüksek olan öğrencilerin, A.B.K.Ö.'nin Göz-El Koordinasyonu Yeteneğini ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında düşük düzeyde negatif doğrusal bir ilişki vardır. Yani öğrencilerin akademik başarı puanlarının ortalamaları arttıkça A.B.K.Ö.'nin Göz-El Koordinasyonu Yeteneğini ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanlar düşmektedir fakat bu etki çok düşük düzeydedir ($r = -.019$, $P < .05$).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmayla elde edilen bulgular göz önüne alındığında; araştırma kapsamına alınan öğrencilerin akademik başarılarının, akademik benlik algılarını çok düşük düzeyde etkilediği söylenebilir. Bu bulgu gerek yurt dışında gerekse yurt içinde yapılan ve akademik başarı ile akademik benlik kavramı arasında pozitif ve yüksek düzeyde ilişki olduğunu gösteren bulgularla çelişmektedir. Yani araştırmamız neticesinde beklenen aksine; öğrencilerin akademik başarıları ile akademik benlik kavramlarını ölçmek için kullandığımız A.B.K.Ö.'nin sözel ve sayısal yeteneği ölçen alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında, pozitif ancak düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş, şekil-uzay ve göz-el koordinasyonu yeteneklerini ölçen alt ölçeklerden alınan puanlar ile akademik başarı puanlarının ortalamaları arasında ise negatif ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar araştırmaya katılan öğrencilerin akademik benlik kavramlarını oluştururken yıl sonu başarı ortalamalarını çok fazla dikkate almaksızın, başka kriterleri göz önümleri olarak karar verdiklerini göstermektedir ki bu yaklaşım gerçekçi bir yaklaşım değildir. Öğrenciler açısından bakıldığında akademik benlik kavramlarını algılamadaki bu yaklaşımları uygun olmayan sonuçlar doğurabilecektir. Çünkü bu yaklaşım günümüz Türkiye'sinde akademik başarı açısından halen temel kriter olarak görülen öğretmenlerin hazırladıkları ve değerlendirdikleri sınavların sonuçlarını gereği gibi algılayamamak anlamında gelebilmektedir. Bu da öğrencinin üniversiteye girişte önceki yıllara göre önemi daha fazla arttırılan orta öğretim başarı puanının düşük olması sonucunu doğurabilecek bir durumdur. Ayrıca akademik benlik kavramının yetenek düzeyi ile ilişkili

olması nedeni ile bireylerin akademik yetenek düzeyleri yükseldikçe kendilerini hiç değilse akademik nitelikler yönünden daha iyi olarak algılamaları beklenir (Kuzgun, 1996, 9). Bu düşünceden hareketle öğrencilerini seçme sınavları ile alan okulların öğrencileri, akademik başarı ve yetenekleri açısından diğer okulların öğrencilerine oranla daha üst düzey yetenek grubundadır demek doğru olabilir. Anadolu Lisesi öğrencilerde bu durumun farkında olduklarından kendilerini sadece okullarındaki öğrencilerle değil seçme sınavına tabi tutmadan öğrenci alan okulların öğrencileri ile de kıyasladıklarından akademik benlik kavramlarını oluşturmada akademik başarıları çok önemli bir etki yapmamaktadır denebilir.

Araştırma bulguları göz önüne alınarak;

- Akademik başarı notlarının, öğrencilerin akademik başarılarını gösteren tek ölçüt olamayacağını ancak önemli bir ölçüt olarak halen kabul edildiğini ve bireylerin akademik yaşamında son derece belirleyici olduğunu öğrencilere rehberlik yoluyla aktarmak ve öğrencileri bu konuda bilinçlendirmek gerekmektedir.
- Sadece sayısal yeteneğin akademik başarı ile ilişkili olduğuna ilişkin yanlış algılamaların ortadan kaldırılması ve sözel, şekil-uzay, göz-el koordinasyonu gibi yeteneklerin de akademik başarı ile birebir ilişkili olduğu konusunda öğrencilere rehberlik edilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Arseven, A.D. (1986). Benlik tasarımı okul gelişimi ve başarısı ile ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal ilişkilerde benlik, kendini ayarlamanın psikolojisi*. İstanbul: M.E.B.Yayımları.
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yay.
- Doğusal-Tezel, N. (1987). *İlkokul 5. sınıf öğrencilerinde benlik kavramının akademik başarı üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin gelişimi ve görevleri*. Samsun: Eser Ofset.
- Güngör, A. (1989). *Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- İnanç, N. (1997). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi.
- Kılıçlı, Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (1996). *Akademik benlik kavramı ölçeği*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Pişkin, M. (1994). Self-esteem and locus of control secondary school children both in England and Turkey. *University of Leicester Faculty of Education & Continuing Studies*. Leicester, UK.
- Pişkin, M. (1999). "Özsaygı geliştirme eğitimi". Y.Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Soner, D. (1995). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Tarhan, S. (1995). *Lise öğrencilerinin beden imajlarından hoşnut olma düzeyinin özsaygıları ve akademik başarıları üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yavuzer, G. (1989). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinde benlik kavramının akademik başarıya etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Çocuk Sağlığı ve Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Geliş	9 Ocak 2002
İnceleme	10 Ocak 2002
Kabul	11 Mart 2002